
УДК 94(477).4) : 821.162.1.09(091) Єршов

Ростислав Радішевський

Інститут філології

Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА ПРАВОБЕРЕЖНА ЛІТЕРАТУРА: КОНЦЕПЦІЯ ВОЛОДИМИРА ЄРШОВА (до 60-річного ювілею)

У статті висвітлено науковий доробок та методологічні основи досліджень вченого-полоніста, представника житомирської школи української полоністики, дослідника мемуаристики польсько-українського помежів'я доби романтизму професора Володимира Єршова. Відомому українському вченому, філологу-полоністу, Лауреату Всеукраїнської Огієнківської премії в галузі науки, Відміннику освіти України, Почесному громадянину м. Коростишів, ім'я якого також занесено до «Книги Пошани міста Коростишева», Почесному краєзнавцю України, Заслуженому діячеві польської культури (Zasłużony dla kultury Polskiej), Почесному члену Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині, кращому вченому ЖДУ ім. І. Франка 2010, 2011, 2012 та 2014 рр., нагородженому нагрудним знаком Житомирської міської ради «За заслуги» III ступеня – професору Володимиру Олеговичу Єршову – виповнилося 60-років, а його науковій діяльності – 35.

Ключові слова: полоністика, польсько-українські літературні зв'язки.

R. Radyszewski. Polsko-ukraińska literatura prawobrzeżna: koncepcja Wołodymyra Jerszowa (do 60-letniego jubileuszu).

W artykule wyświetlono dorobek naukowy i podstawy metodologiczne badań uczonego-polonisty, przedstawiciela żytomierskiej szkoły ukraińskiej polonistyki, badacza pamiętnikarstwa pogranicza ukraińsko-polskiego doby romantyzmu profesora Wołodymyra Jerszowa. Znanemu ukraińskiemu uczonemu, filologowi-poloniście, Laureatowi ogólnoukraińskiej nagrody im. I. Ogijenki w dziedzinie nauki, Prymusowi edukacji Ukrainy, Honorowemu obywatelowi m. Korostyszew, imię którego również zaniecono jest do „Złotej księgi miasta Korostyszewa”, Honorowemu krajoznawcy Ukrainy, Zasłużonemu dla kultury polskiej, Honorowemu członkowi Żytomierskiej spółki naukowo-krajoznawczej badaczy Wołynia, lepszemu uczonemu Państwowego uniwersytetu im. I. Franki w Żytomierzu 2010, 2011, 2012 i 2014, odznaczonemu nagrodą Żytomierskiej rady

miejskiej „Za zasługi” III stopnia – profesorowi Wołodymyrowi Jerszowowi mija 60 lat, a jego pracy naukowej – 35.

Sowa kluczowe: *polonistyka, polsko-ukraińskie związki literackie.*

Rostyslav Radyshevskyy. Right bank polish-ukrainian literature: The concept of Vladimir Ershov (60-year anniversary).

The article presents scientific achievements and methodological foundations of Polish researcher, scientist, a representative of the Zhytomyr Ukrainian Polish Studiesschool, the researcher of the Polish-Ukrainian border of the romantic period Professor Vladimir Ershov. The famous Ukrainian scientist, Polish researcher, winner of the All-Ukrainian Ohiyenkivsko Prize in Science, Honorary ineducation of Ukraine, Honorary citizen of the Korostishiv, whose name is also listed in the «Book of Honor cities Korostyshiv,» Honorary ethnographer of Ukraine, Honored worker of Polish Culture (Zasłużony dla kultury Polskiej), Honorary member of Zhytomyr regional scientific Society of Volyn best scientists named after I. Franko 2010, 2011, 2012 and 2014, was awarded by the medal of Zhytomyr City Council «For Merit» of III degree - Professor Vladimir O. Ershov - turned 60 years old and his scientific activity - 35.

Keywords: *Polish Studies, Polish-Ukrainian literary connections.*

Тридцять п'ять років на ниві полоністичних студій зробили ім'я професора Володимир Олегович Єршова (народився 21 лютого 1956 року) добре відомим не лише в Україні, але й у Польщі, Білорусі та Росії. Всі його наукові розвідки базуються на вивірених документальних фактах, здобутих у бібліотеках та архівах Житомира, Києва, Москви, Варшави, Жешува чи Кракова. Володимир Олегович переконаний регіоналіст. Він наполегливо обстоює винятковість та елітарність регіональних студій, які вимагають від дослідника, крім знання власне історії літературного процесу, енциклопедичних та комплексних універсальних знань з історії регіону, у тому числі з історії освіти, етнографії, демографії, економіки, юриспруденції, клерикального та адміністративного устрою, життя національних меншин, їх культур і літератур etc, etc, etc.

Перші здобутки на ниві полоністичних досліджень ювіляр отримав під час навчання на російському відділенні філологічного факультету Житомирського педінституту (1976 – 1980). Наукова робота студента В. О. Єршова про взаємовпливи літературної творчості О. С. Пушкіна та Г. Олізара, виконана під керівництвом доцента С. Т.

Радчука-Павленка, перемогла на Всеукраїнському республіканському конкурсі студентських наукових робіт (1981). Далі були десятиліття копітких полоністичних пошуків та активної громадської діяльності на благо зміцнення й поглиблення польсько-українських наукових і культурних зв'язків. У 1997 р. В. О. Єршов разом із В. М. Мойсієнком заснували фахове видання «Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем» – перший науковий часопис Житомирського університету нового часу, на сторінках якого опубліковано безліч праць, присвячених літературі польсько-українського пограниччя. Відтоді друком вийшло 27 чисел журналу [12, с. 75-76; 1, с. 5-11]. Володимир Олегович є постійним членом ради наукової серії «Colloquia Orientalia Bialostocensia» Білостоцького університету (Польща) та «Бібліотека польської літератури» Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка та Інституту літератури Т. Г. Шевченка НАНУ (Київ); фахових наукових збірників «Київські полоністичні студії» КНУ ім. Т. Шевченка (Київ); «Українська полоністика» ЖДУ ім. І. Франка (Житомир); «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи» Інституту Польщі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк); головним редактором науково-публіцистичного журналу «Полілог» (Житомир); членом редакційної колегії «Реабілітовані історією» (Житомир) та наукового збірника «Житомирські філологічні студії» (Житомир); членом редколегії наукового збірника «Велика Волинь. Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині» Житомирського обласного товариства Національної спілки краєзнавців України (у поновленій серії вип. № 15 – 50), а в 1998 – 2000 рр. – був редактором відділу критики популярного журналу «Авжеж!» (Житомир) [8].

У 2006 – 2009 рр. В. О. Єршов вступив до докторантури при кафедрі полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де в 2010 р. було успішно захищено докторську дисертацію «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму: еволюція, проблематика, поетика» (науковий консультант Р. П. Радішевський [5; 6; 7]). Професор В. О. Єршов протягом трьох каденцій є членом Спеціалізованої вченої ради Д. 26.001.39 із захисту кандидатських і докторських дисертацій за спеціальністю 10.01.03 «Література слов'янських народів» при Київському національному університеті імені Тараса

Шевченка, активним членом Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині (1990), Światowej rady badań nad Polonią (2007), Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza (2014), членом правління Żytomierskiego Obwodowego Związku Polaków na Ukrainie (2008) та Житомирського обласного відділення Національної спілки краєзнавців України (2010). У 1995 – 1998 рр. він був віцепрезидентом [14], у 2007 – 2011 рр. – вченим секретарем Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині.

У період з 1993 по 2015 рр. В. О. Єршов був одним із організаторів багатьох всеукраїнських та республіканських наукових конференцій, є одним із ініціаторів встановлення пам'ятника Г. Олізару в рідному Коростишеві (скульптор – заслужений художник України В. Рожик), святкування 500-річчя першої писемної згадки Коростишева (1999), відкриття Центру полоністики ЖДУ ім. І. Франка (2004). У 2012-му Володимира Олеговича було обрано завідувачем кафедри теорії та історії світової літератури. Це далеко не повний перелік його наукової та суспільної діяльності [13; 14; 16; 17; 18; 20; 22].

Володимир Олегович вихований на традиціях житомирської школи української полоністики, серед знакових прізвищ якої назвемо імена М. Корчинського, В. Гнатюка, Бориса Тена, Л. Венгерова, С. Радчука-Павленка, Я. Рівкіса. Сьогодні ця школа об'єднала численні групи істориків, мистецтвознавців, педагогів, філологів – впливову верству загальноукраїнського наукового поступу. До філологічного тандему Володимира Єршова та Віктора Мойсієнка долучилося нове коло молодих і талановитих науковців, які, за висловом Володимира Олеговича, становлять майбутнє нової кафедри європейського типу – Вікторія Білявська, Олеся Бондарчук, Юліана Кацемба, Ольга Коржовська, Анастасія Церковна, які репрезентують образ інтелігентного, толерантного, патріотичного громадянина та відповідального полімовного вченого.

Методологічною основою наукових досліджень В. О. Єршова є бачення поступу літературного процесу в Україні у нерозривній єдності української літератури та літератур національних меншин. Егалітарність безперечно української натури вченого відбилася й на його ставленні до наукового пошуку. Він наполегливо обстоює думку про рівноправне існування й функціонування польськомовної української літератури, російськомовної української літератури, бі-

лоруськомовної української літератури, єврейськомовної (на мовах ідиш та іврит) української літератури, відповідно німецькомовної, чеськомовної, болгарськомовної, грецькомовної та інших у мультикультурному просторі української держави. Сьогодні таке бачення не викликає супротиву у сприйнятті узагальненої концепції, однак знаходить певну «стриманість» деяких учених при аналізі творчості конкретного митця чи явища [21], де головна проблема дискурсу виникає при аналізі векторів наративного напрямку художнього тексту неукраїнськомовного письменника. Однак, безперечно, що в активний час формування українців як політичної нації, де не кров, а цінності стають головним національним ідентифікатором, цей науковий підхід дозволяє зберегти «своє», не посягаючи на «сусідське», вчить людство поважати й цінувати «спільне».

З точки зору Володимира Олеговича, поряд зі стрижневим критерієм – «мова», наголосимо – українська мова, що визначає класичний канон художньої літератури держави, паралельно у всі часи функціонував також критерій «національна ідея», яка набула розголосу і стала вербалізуватися лише в кінці XIX ст., але в інших вимірах, у інших формах виявлення існувала від «Слова о полку Ігоровім» до Валерія Шевчука. Не завжди провідником цієї ідеї виступала власне українська мова, прикладом чого є російськомовні тексти І. Котляревського чи Т. Шевченка. Однак на периферії канону української літератури сьогодні залишається творчість не українськомовних М. Гоголя, Ю. І. Крашевського, Менделе Мойхер-Сфорима та багатьох інших рівноправних учасників літературного процесу певної культурно-стильової епохи, яскравих представників національних еліт, твори яких збагачують українську культуру. Розглядаючи саме національну ідею як стрижневий концепт літературного канону української літератури, В. О. Єршов наполягає на її консолідуючій та об'єднуючій субстанціональній домінанті поліетнічної мультикультурної епохи, яку В. О. Єршов бачить як стратегію, що покликана забезпечити збереження і розвиток вітчизняної багатонаціональної літератури. Такий науковий підхід обґрунтовує методологічну мотивацію викладення матеріалу у монографіях ювіляра про мемуаристичну літературу українсько-польського пограниччя доби романтизму.

У монографії «Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності» [2; 4; 15; 25, с. 264-265] Володимир

Олегович вибудував логічну й обґрунтовану таксономію польсько-мовної літератури Правобережжя, де мемуаристичну літературу українсько-польського пограниччя систематизував та узагальнив крізь призму риторики та комунікативної поетики як самодостатню художню підсистему в макросистемах польської й української літератур. Автор розглядає мемуаристику як цивілізаційно, культурно та історично змінну структуру, що дало можливість окреслити межі, частини й центри літературного процесу, визначити вектори поступу, поєднати епізоди літературно-історичного процесу з тенденціями створення мемуаристичних текстів, виокремити або впелести текстуальні та онтологічні рецепції у його полотно, прочитати та прокоментувати алюзії та інтердисциплінарний підтекст [10, с. 516].

Наступна монографія В. О. Єршова «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму» [3; 10; 11; 19; 23] узагальнила генезис мемуаристично-щоденникових жанрів у правобережному просторі. Праця присвячена висвітленню його генологічної змістовності та концептуалізації, аналізу поетики та проблематики. Вільне володіння герменевтичним, формальним, наративним методами дозволило вченому залучити широке коло історико-культурних і літературних прикладів, довести поліфонічність, альтернативність та варіативність досліджуваного феномену, забезпечити виважену інтерпретацію мемуаристичних текстів, закріплюючи за ними «право» залишатися до кінця не осягнутими. У підсумку це зумовило ґрунтовний і всебічний інтертекстуальний, риторичний та структурно-семантичний дискурс мемуаристики Правобережжя і сприяло системному осмисленню еволюції мемуаристичної літератури, її проблемних, поетичних та жанрово-стилістичних особливостей [24, с. 75].

У 2014 році вийшов збірник наукових праць професора В. О. Єршова «Волинські полоністичні студії» [9, с. 142], який був відзначений переможцем у номінації «Мій край» щорічного обласного конкурсу «Краща книга року» Житомирської області та отримав Диплом Житомирської обласної державної адміністрації. Наукова візія вітчизняної польськомовної культури та літератури була відтворена автором у трьох розділах збірника. У першому – «Поетика звуку, кольору та слова Правобережжя» – висвітлені сегменти правобережного, волинського, київського та житомирського хронотопу в сонмищі антиномічної синхронічної та діахронічної проблематики

польсько-українського помежів'я. Розділ «Простір, час, епоха: портрети та силуетки» присвячений аналізу художнього збагачення культури польсько-українського пограниччя першої половини XIX століття, проблемі перелому культурних епох не тільки на рівні конкретно історично-культурних напрямів у мистецтві романтизму, реалізму чи позитивізму, але й соціально-історичному (владному: польська поліфонія та російська одновекторність), пошуку ментальної ідентичності культури лімінального Правобережжя (А. Фелінський, Ю. І. Крашевський, Ф. Добшевич, М. Чайковський та ін.).

Сьогодні наукові праці професора В. О. Єршова значно поглиблюють та доповнюють уявлення про польськомовну українську літературу як самодостатнє літературне явище, розширюють репертуар мемуаристичної таксономії, наукове бачення документального факту, аксіологію правдоподібності, а найголовніше – уявлення про епоху, культуру й літературу нашої Батьківщини.

Наукова творчість Володимира Олеговича – явище неординарне й високо наукове. По суті професор відкрив, висвітлив та узагальнив цілий пласт української польськомовної літератури, сформував наукову традицію дослідження, обґрунтував системні взаємовпливи, дії та інтенції, а головне – продовжує виховувати високі вимоги до діяльності наукової школи дослідників польської літератури пограниччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білобровець В. «Волинь-Житомирщина»: імена, тематика, рубрики. До 10-річного ювілею / В. Білобровець // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 17. – 2007. – С. 5–11.
2. Білоус П. Польськомовна мемуаристика Волині у дослідженнях Володимира Єршова / П. Білоус // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 45. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 231–233.
3. Булаховська Ю. Л. Польсько-українське пограниччя літератури Правобережної України: Єршов В. О. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму / Ю. Л. Булаховська // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 23. – Житомир, 2012. – С. 206–209.
4. Даниленко В. Польська література Волині в епоху романтизму / В. Даниленко // Слово і час. – 2009. – № 7 (583). – С. 99–103.

5. Єршов В. Ростислав Петрович Радишевський – літературознавчі перцепції на тлі ювілею / В. Єршов // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 17. – Житомир, 2007. – С. 164 – 176.

6. Єршов В. Ростислав Радишевський – видатний полоніст з Волині В. Єршов // Наукові засади збалансованого розвитку регіону. Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (1 – 4 жовтня 2008 року), присвяченої 150-річчю від дня народження видатного природознавця України Павла Аполлоновича Тутковського. Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Вип. 40. – Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. – С. 420–429;

7. Єршов В. Ростиславу Петровичу Радишевському – AVE ! / В. Єршов // Слов'янський світ. Збірник наукових праць. – К., 2008. – № 6. – С. 245–251.

8. Єршов В. О. «Авжеж!» / В. Єршов // Енциклопедія сучасної України. – Т. 1: А. – К., 2001.

9. Кацемба Ю. Л. 256 сторінок волинського часопростору. Рецензія на книгу В.О. Єршова «Волинські полоністичні студії» / Ю. Л. Кацемба // Полілог. – № 3. – Житомир, 2015. – 156 с.

10. Копоть І. Є. Правобережжя у просторі і часі: Єршов В. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму / І. Є. Копоть // Краєзнавство та музейна справа в Україні. Наук. зб. «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Вип. 44. / Гол. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир : М. Косенко, 2010. – С. 515–518.

11. Коржовська О. В. Літературний погляд у минуле: В. О. Єршова «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму» / О. В. Коржовська // Постаті землі Житомирської. Наук. зб. «Велика Волинь. Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Вип. 51. – Бердичів : ФОП Мельник М. В., 2015. – С. 383–384.

12. Костриця М. Ю. Волинь-Житомирщина М. Ю. Костриця // Енциклопедія Сучасної України. – Т. 5. – К., 2006. – С. 75–76; Білобровець В. В. Десять років служіння Батьківщині: «Волинь-Житомирщина» // Бердичівська земля у плінні часу. – Вип. 37: у 2 т. – Т. 2. – Житомир : М. Косенко, 2007. – С. 171–177.

13. Костриця М. Ю. Володимир Олегович Єршов: учений, полоніст, краєзнавець / М. Ю. Костриця // Волинь-Житомирщина. – № 16. – 2007. – С. 123–153.

14. Костриця М. Ю. Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті / М. Ю. Костриця. – Житомир: МАК, 2001. – С. 170-173, 283-289.
15. Лісовський А. М. Енциклопедія духовної історії Волині // Волинь-Житомирщина. – № 18. – Житомир, 2009. – С. 209-212.
16. Лутай М. Є. Гордість Житомирського державного університету імені Івана Франка – його випускники / М. Є. Лутай. – Житомир : Рута, 2011. – С. 82-83.
17. Мойсієнко В. М. Єршов Володимир Олегович / В. М. Мойсієнко // Відомі педагоги Житомирщини. Нариси про знаних діячів освітянської ниви. – Житомир : Полісся, 2003. – С. 175-176.
18. Павловський А. А. Пам'ять жива / А. А. Павловський, В. А. Павловський. – К.: Логос, 2005. – С. 75-77, 98, 118.
19. Поплавська Н. Польська мемуаристика Правобережжя доби романтизму. Новий ракурс бачення: В. Єршов. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму / Н. Поплавська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 51. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 232-233.
20. Радишевський Р. Володимир Єршов про українсько-польську мемуаристику романтизму / Р. Радишевський // Радишевський Р. Українська полоністика: проблеми, школі, силуетки. Київські полоністичні студії. – Т. XVII. – К., 2010. – С. 535-539.
21. Ромащенко Л. Ювілей київської полоністики / Л. Ромащенко // Слово і час. – 2011. – № 1. – С. 122 – 125.
22. Савчук І. Времена и люди / І. Савчук. – Житомир: ПП Пасічник, 2007. – С. 236-238.
23. Фабіановський А. Феномен мемуаристики кресів у дослідженні Володимира Єршова / Переклад з польськ. М. Брацька / А. Фабіановський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 54. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 235-236.
24. Bachórz Józef (Uniwersytet Gdański) / Józef Bachórz // LiteRacje (Warszawa: Stowarzyszenie LiteRacje im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego). – 2012. – № 3 (26). – 142 s. – S. 70-77.
25. Ławski J. Marek Kwapiszewski. Późny romantyzm i Ukraina. Z dziejów motywu i życia literackiego / J. Ławski. – Warszawa : Wydawnictwo IBL PAN, 2006. – 190 s. // Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza. Rok II (XLIV). – Warszawa, 2009. – S. 263-269.